

УДК 786.8

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213779>**Марія П'ЯВКА,***orcid.org/0000-0002-2908-0409*

викладач

Луцького педагогічного коледжу
(Луцьк, Україна) *mariyp@gmail.com***Зоя СКАКАЛЬСЬКА,***orcid.org/0000-0001-9989-7345*

старший викладач

Луцького педагогічного коледжу
(Луцьк, Україна) *skakalskaz@gmail.com*

НАУКОВІ СТУДІЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОГО НАПРАЦЮВАННЯ XXI СТОЛІТТЯ ЯК СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ШКОЛИ

У статті розкриваються горизонти наукового напрацювання для баяна-акордеона крізь призму українського академічного народно-інструментального мистецтва XXI століття. За основу взяті довідникові видання, які складають інформаційно-аналітичний простір й апелюють до поглибленого вивчення культурно-мистецького надбання.

У фундаментальній праці М. Давидова «Історія виконавства на народних інструментах (українська академічна школа)» уніфікований і класифікований доробок, який розкриває історію різновекторності діянь. Водночас вагоме місце відводиться її баянно-акордеонній складовій частині. Довідник «Виконавське мистецтвознавство», унікальний за структурою та опрацьованим матеріалом у сфері всіх напрямів музичного мистецтва, є неоціненним надбанням науки, методики, виконавства, культурології для сучасного музиканта.

А. Семешко здійснив упорядкування двох довідникових видань: «Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ століть» і «Світова баянно-акордеонна література на зламі ХХ–ХХІ століть», у яких окреслено внесок баяністів-акордеоністів України в соціокультурний простір світу, уніфіковано науково-методичне й репертуарне забезпечення, систематизовано композиторський доробок і виокремлено конкурси й фестивалі як складники популяризації феномену.

Окрему увагу привертає довідник А. Душного та Б. Пица «Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва», у якому скрупульозно й масштабно проведено лінію спадковості школи від Київської до Львівської регіональної та доведено її мистецько-культурне значення в національно-світовому соціумі.

Чітке усвідомлення промислового виробництва інструментарію, його значення та еволюційну реорганізацію розкриває довідниково-монографічне видання О. Резнік «Історія промислового виробництва гармонік, баянів й акордеонів України» як перша праця на теренах України щодо науково-дослідницького феномену.

Ілюстрований довідник «Акордеонне мистецтво: історія та сучасність» І. Іваночко покликаний розкривати всі барви баянно-акордеонної культури у закладах початкової мистецької освіти.

Ключові слова: баян-акордеон, народні інструменти, довідник, українська академічна школа.

Mariya PYAVKA,*orcid.org/0000-0002-2908-0409*

Teacher

of Lutsk Pedagogical College
(Lutsk, Ukraine) *mariyp@gmail.com***Zoia SKAKALSKA,***orcid.org/0000-0001-9989-7345*

Senior Lecturer

of Lutsk Pedagogical College
(Lutsk, Ukraine) *skakalskaz@gmail.com*

SCIENTIFIC STUDIES OF THE BAYAN-ACCORDION DEVELOPMENT OF THE XXI CENTURY AS A COMPONENT OF THE UKRAINIAN ACADEMIC SCHOOL

The article reveals the horizons of scientific work for bayan-accordion through the prism of Ukrainian academic folk instrumental art of the XXI century. Reference books are taken as a basis, which make up the information-analytical space and appeal to in-depth study of cultural and artistic heritage.

Based on the fundamental work of M. Davydov "History of performance on folk instruments (Ukrainian academic school)" we are clearly aware of the importance of accomplishment, which is unified and classified by the author and reveals the history of multi-vector actions. At the same time, an important place is given to its bayan-accordion component. Reference book "Performing musicology", unique in structure and processed material in the field of all areas of musical art, is an invaluable asset of the modern musician in the direction of science, methods, performance, culturology.

Two reference books were organized by A. Semeshko of the "Bayan-accordion art of Ukraine at the turn of the XX–XXI centuries" and "World bayan-accordion literature at the turn of the XX–XXI centuries", which outline the contribution of accordionists of Ukraine to the socio-cultural space of the world, unified scientific and methodological and repertoire, systematized compositional works and competitions and festivals are singled out as components of popularization of the phenomenon.

The attracts special attention reference books A. Dushniy and B. Pyts "Lviv school of bayan-accordion art", in which scrupulously and the school's line of heredity is being carried out on a large scale from Kyiv to Lviv regional and proved its artistic and cultural significance in the national-world society.

A clear understanding of the industrial production of tools, its significance and evolutionary reorganization, opens reference books and monograph edition of O. Reznik "History of industrial production of harmonica, bayan and accordion of Ukraine", as the first work in Ukraine on the research phenomenon.

Illustrated reference books "Accordion art: history and modernity" by I. Ivanochko, designed to reveal all the colors of the accordion culture in primary art education institutions.

Key words: bayan-accordion, folk instruments, reference book, Ukrainian academic school.

Постановка проблеми. У вирії наукових сентенцій сучасності постає нагальне питання наукового осмислення доробку довідникового багажу у сфері баянно-акордеонного мистецтва. Саме баян кнопковий і клавішний акордеон у другій половині ХХ століття стрімко ввійшли у грона академічної спільноти й сьогодні посідають ключове місце в українській академічній школі гри на народних інструментах. Обґрунтування доробку відбувається через систематизацію різновекторного напрацювання в історично-монографічних опусах, науковій і посібниковій літературі, а відтак у різнопланових довідниках.

Аналіз досліджень. Одним із визначних і мегаважливих досягнень 1990-х рр. для баянного соціуму є обґрунтування теорії формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) М. Давидовим, яке сьогодні має плідні результати у спектрі всіх народних інструментів. З часом науковець систематизував єдиний у своєму роді підручник «Історія виконавства на народних інструментах» (Давидов, 2005, 2010), а відтак виступив репрезентатором нової музичної теорії «Виконавське музикознавство» (Давидов, 2010).

Серед вагомих напрацювань варто відзначити низку авторів-дослідників, внесок яких став пріоритетом у ХХІ столітті в історично-культурному поняттєвому визначенні різновекторності школи (Є. Іванов, В. Заєць, А. Душний, Б. Пиц, Р. Кундис, Д. Кужелев, Л. Пасічняк, Л. Мартинів); у сфері виконавських сентенцій (Ю. Бай, А. Семешко, В. Дорохін, С. Карась, В. Князев, І. Яценко, А. Сташевський, А. Черноіваненко, Я. Олексів) і композиторських (Г. Голяка, А. Шамігов, Ю. Чумак, А. Душний, Р. Кундис, В. Марченко, А. Нижник); фестивально-конкурсного руху (А. Душний, О. Сергієнко, Б. Пиц, С. Нефедов);

інструментально-виконавської підготовки музиканта (І. Єргієв, В. Самітов, А. Душний, Д. Юник).

Щодо тематичного осмислення та критерію узагальнення діяльності в довідникових виданнях варто відзначити фундаментальні дослідження А. Семешка (Семешко, 2009, 2015); принципи регіональної школи А. Душного та Б. Пица (Душний, Пиц, 2010); ілюстрований довідник І. Іваночко (Іваночко, 2020), історичне видання О. Рєзнік (Рєзнік, 2014).

Мета статті – провести лінію доробку у сфері довідникової баянно-акордеонної літератури України як складової частини національної академічної школи ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. З початком нового тисячоліття у різних провідних центрах народно-інструментального мистецтва України розпочато масштабну діяльність із наукового осмислення значення регіональної школи у гроні національного визнання крізь призму соціокультурного збагачення та наповнення її структурованих компонентів. Дослідження торкаються як окремих граней, так і узагальненого бачення проблематики на тлі сучасної науки. Одним із цілеспрямованих інформаційних секторів стала платформа довідникового висвітлення важелів діяльності загальнонаціонального та регіонального оперування проблематикою з формування народно-інструментальних інституцій. Основна роль у висвітленні надбань української школи гри на народних інструментах належить академіку М. Давидову, під орудою якого виховувалось не одне покоління знаних у всьому світі виконавців, педагогів, методистів, науковців.

Уперше в історії виконавства на народних інструментах М. Давидов зібрав і систематизував підручник-довідник «Історія виконавства

на народних інструментах: українська академічна школа» (Давидов, 2005, 2010), який став настільною книгою студентів усіх рівнів вищої освіти за спеціальністю «Народні інструменти». Перша редакція праці (2005 р.) вийшла у п'яти томах, котрі побудовані за принципом наповнення та висвітлення діяльності української школи від часу заснування в усіх її максимальних проявах сьогодення. Перший том розкриває всебічну діяльність провідних кафедр України (Київської, Львівської, Харківської, Одеської та Донецької консерваторій); другий – науково-методичне забезпечення (створення теорії й узагальнення методичного досвіду); третій висвітлює шлях композиторів, творчість яких дотична до народних інструментів; четвертий том охопив творчі портрети особистостей, педагогів, виконавців й ансамблів різних рівнів навчання мистецтву гри на народних інструментах; п'ятий покликаний розкрити діяльність циклових комісій народних інструментів музичних коледжів України.

Щодо другого перевидання з доповненням (2010), то до вищезгаданих томів додалися наступні два: про заклади вищої освіти культури й мистецтв I–IV рівнів акредитації (шостий том) і про педагогічні заклади вищої освіти I–IV рівнів акредитації (сьомий). Саме два останні томи підручника-довідника сьогодні домінують у пріоритеті популяризації мистецтва гри на народних інструментах із вагомими міжнародними результатами, котрі практично не поступаються у виконавському процесі навчання професійним музичним закладам. На думку М. Давидова, «народно-інструментальне музичне мистецтво сучасної незалежної України бачиться як органічна частина цілісної вітчизняної культури» (Давидов, 2010: 7).

Наступною фундаментальною працею постає «Виконавське музикознавство» – універсальний енциклопедичний довідник М. Давидова (Давидов, 2010), покликаний уніфікувати, систематизувати й аналізувати теоретичні напрацювання музичного мистецтва в усіх його проявах. Класифікація проводиться в галузі методології, виконавського мислення, психології, інтерпретації, інструменталізму, жанру та стилю музичного твору, виконавських виражальних засобів, виконавських здібностей й технології, музичної педагогіки, академічного народно-інструментального мистецтва, традиційного виконавства, духового музичного інструментарію, камерного ансамблю, естрадного жанру, опери, хору, диригування, вокалу, бандури, баяна-акордеона, віолончелі, гітари, домри, кларнета, контрабаса, саксофона, скрипки, труби,

флейти, фортепіано, історії виконавства й загальної музично-виконавської культурології. Ці чинники сприяють виокремленню окресленої теорії як такої, що не має аналогів і є пріоритетом різнопланового фахового тематизму. За визначенням автора, універсалізм енциклопедії «сприяє інтелектуалізації виконавства й музичної педагогіки шляхом впровадження в практику наукової поняттєво-термінологічної системи як засобу підвищення ефективності форми самонавчання талановитої молоді в процесі теоретичного опанування специфіки певної спеціалізації <...> культурологічного взаємопроникнення у сфері суміжних різновидів і форм як музичного, так і інших мистецтв...» (Давидов, 2010: 3).

Одним із перших українських довідників (прототип довідника А. Басурманова) у сфері баянно-акордеонного мистецтва є праця А. Семешка «Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі XX–XXI століть», котра покликана «максимально стисло систематизувати інформацію про мистецтво баяністів, акордеоністів і гармоністів України й діаспори на зламі століть» (Семешко, 2009: 3). Низка розділів унаочнили досягнення української школи у світлі історії та її еволюційного розвитку. Зокрема, автором систематизовано біографічні дані українських і зарубіжних (з українською базовою освітою) діячів дослідницького феномену; подано дані й результати конкурсів і фестивалів національного й міжнародного значення періоду незалежної України («Кубок Кривбасу», АсоHoliday, «Акорди Львова», Fortissimo, «Кримська весна», «Донбас-2001», «Граї, гармонь», «Грудневі вечори баянної музики», «Сіверська весна», «Провесінь», імені династії Воєводіних, імені Анатолія Онуфрієнка, імені Миколи Різоля, «Зірки баяна на Запоріжжя», «Вічний рух / Perpetuum mobile», «Візерунки Прикарпаття»); розкрито інформаційну платформу світових міжнародних конкурсів, у яких брали участь українські музиканти на перехресті століть; висвітлено напрацювання українських митців від 1990 р. у сфері авторських збірок і різнопланових упорядкувань, наукових і навчально-методичних напрацювань; віддзеркалено хронологічні рамки академічного концертного надбання великої форми, класифікатор концертного репертуару сольного та камерно-інструментального колективного музикування за участі баяна; відтворено хронологію важливих дат, подій й етапів в історії українського баянно-акордеонного мистецтва 1990–2008 рр.

Продовженням систематизації, уніфікації та персоналізації баянно-акордеонної літератури

світового масштабу став бібліографічний довідник А. Семешка «Світова баянно-акордеонна література на зламі ХХ–ХХІ століть», що відкрив горизонти світового надбання феномену та пріоритетну нішу української школи. Дві частини розкривають спектр оригінального, класичного й поліінструментального музичного надбання «... від початково-учнівського – до концертного, від сольного та камерно-ансамблевого – до оркестрового музичування» (Семешко, 2015: 4).

Отже, довідник розкриває горизонти домінуючої навчально-методичної літератури українських і зарубіжних авторів; сучасні праці й окремі школи гри, котрі культивуються й знані у світі й розподіляються на акордеон і баян з готовою лівою клавіатурою; узагальнені школи гри на акордеоні та баяні з роздільною готовою системою й виборною клавіатурою; певні зарубіжні школи опанування специфікою виконавських прийомів; затребувану літературу для дітей, котра розподілена на цикли й альбоми українських і зарубіжних авторів; дитячу літературу з відокремленою готовою та виборною клавіатурою; оригінальну музику концертного поліфонічного викладу й твори малих форм; уніфіковану послідовність певних концертних фантазій, рапсодій, імпровізацій, варіацій і парафразів. Концертні циклічні твори уніфіковані таким чином: диптихи, триптихи, партити, дивертисменти, сюїти, сонати (сонатини й симфонії), які висвітлюють компонування й тенденції різних композиторських шкіл; категорію «вар'єте» унаочнює цикл легкої й естрадно-джазової музики відомих композиторів, таких як Р. Бажилін, А. Бизов, В. Власов, В. Губанов, В. Зубицький, Б. Мирончук, Я. Олексів, В. Семенов, Я. Табачник, В. Новіков, Б. Тихонов, А. Аст'єр, В. Бельтрамі, П. Дейро, Д. Курт, Р. Гальяно, П. Фроссін, Ф. Марокко, А. П'яцолла, В. Альберт та інших, твори яких становлять золотий фонд і є затребуваним навчально-концертним матеріалом сьогодення; ансамблеві твори для дуету, тріо, квартету, квінтету й різних складів й оригінальні концертні твори для оркестрів акордеоністів-баяністів; розділ камерної музики побудований за принципом баян-акордеон і струнні (з балалайкою, домрою, бандурою, скрипкою, віолончеллю, гітарою, арфою, контрабасом), духові (з флейтою, блокфлейтою, гобоєм, кларнетом, фаготом, органом) й ударні інструменти, фортепіано, магнітна плівка або магнітофон, малі камерні ансамблі (два/три, декілька інструментів / струнний квартет плюс баян); твори для баяна-акордеона з оркестром, котрі поділяються на: баян з оркестром народних інструментів, з оркестром мандолін, зі струн-

ним/камерним/симфонічним/духовим/джазовим оркестрами; поліінструментальна творчість, яка скомпонувана в алфавітному порядку з авторів і їхнього доробку класичної й сучасної музики, що розкриває горизонти напрацювань композиторів, затребуваних у різносторонньому розвитку музиканта-виконавця. Типологія цього довідника має на меті розширити горизонти інформаційного простору, сприяти певній репертуарній політиці щодо індивідуального виконавського вибору творів «під музиканта».

Вперше в історії української школи баянно-акордеонного мистецтва А. Душним і Б. Пицем інспіровано довідник однієї з пріоритетних виконавських шкіл України – Львівської регіональної школи під назвою «Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва» (Душний, Пиц, 2010). Саме цілий пласт досліджень нового тисячоліття (А. Душного, Р. Кундиса, Б. Пица, В. Шафети, В. Суворова, Г. Савчин, А. Боженського, Ю. Чумака, С. Нефедова, В. Марченка, А. Олексюка, Ю. Ісевича, Я. Олексіва, Д. Кужелева, С. Карася, В. Зайця, А. Сташевського, А. Шамігова, Л. Мартиніва, Н. Сторонської, І. Собіля, Р. Дидика, В. Мазурик) покликаний висвітлювати різновекторність школи в соціумі національного та міжнародного масштабу, а відтак захист першої в історії школи дисертації «Діяльність Львівської баянної школи в контексті українського народно-інструментального мистецтва» Русланом Кундисом (Суми, 2019). Довідник охоплює п'ять розділів і серію додатків, що доводять історичну цілісність школи в іменах, колективне музичування на прикладі ансамблів й оркестрів, науково-методичне та навчально-репертуарне напрацювання, виконавські досягнення й організаційну діяльність. Додатки становлять фундаментальні підтвердження кожного елементу висвітлення. Тому матеріал довідника апелює до «першої спроби зібрати й систематизувати баянно-акордеонне мистецтво <...> з метою активізації процесу усвідомлення її ідентичності <...>, ролі й місця баянно-акордеонного мистецтва регіону в українському та світовому музичному мистецтві» (Душний, Пиц, 2010: 3) і тим самим модифікується до регіонального осмислення значущості феномена в музичній культурі сьогодення.

Новизною у світлі історично-довідникового контенту постає синтезація різновекторної діяльності промислового виготовлення гармонік-баянів-акордеонів в Україні. Автор праці О. Резнік виокремила два чіткі напрями дослідження – історіографічний й орнаологічний (Резнік, 2014). Науковець звертається до осмислення методо-

логічного базису розвитку музичного виробництва в Україні (фабрика Житомира, Кремінної, Полтави, Горлівки) та безпосередньо явища інфраструктурного значення щодо виготовлення баянно-акордеонного інструментарію в Україні (це конструктивні принципи, що охоплюють особливості звукоутворення, особливості фарб оркестрової багатотембровості Кремінської фабрики, уніфікацію механіки баяна крізь призму централізованого конструкторського бюро).

Напрочуд цікавими та вельми доречними є 17 додатків, що розкривають гроно довідника з історії баянно-акордеонної промисловості України, а саме: класифікація інструментарію, загальне виробництво та збут і кількість працівників, провідні майстри, класифікатор інструментарію й минуле та сучасне Житомирської, Кремінської, Полтавської та Горлівської фабрик; фотоархіви конструкторської особливості оркестрових гармонік; таблиці комплектуючих голосових планок щодо резонаторів розмаїтих оркестрових баянів; епістолярне напрацювання відносно уніфікації самої механіки баяна. Тому, на думку автора, «розвиток українського промислового виробництва являє собою діалектичний процес <...> із взаємопроникненням і об'єднанням всього українського музичного виробництва в цілісну інфраструктуру» (Резнік, 2014: 192).

Однією з останніх робіт досліджуваного феномену є ілюстрований довідник І. Іваночко «Акордеонне мистецтво: історія та сучасність» (Іваночко, 2020), що покликаний розширити сві-

тогляд учня-початківця у сфері історії та еволюції інструмента. Авторка поєднує теоретичний матеріал із фотоілюстраціями й розподіляє його таким чином: у I частині подано історичний матеріал (від походження самого терміну «гармоніка», її різновиду та перших винахідників); II частина розкриває перші моделі акордеонів М. Бауера, певною мірою опосередковано торкається започаткування виробництва італійських акордеонів П. Сопрані та М. Даллапе; III частина торкається історії зародження акордеона у Сполучених Штатах Америки, розвитку української та російської акордеонних шкіл й електроінструментів; IV частина розкриває соціальне значення акордеона у світі, ілюстровану історіографію пам'ятників як самому інструменту, так і його сподвижникам, музейну спадщину, перелік-класифікатор конкурсів і фестивалів в Україні та світі та словничок музичних термінів. Апробація видання відбулась у рамках Всеукраїнського семінару викладачів початкової мистецької освіти (баян, акордеон) у місті Трускавець (7–8 лютого 2020 р.) з присвятою 80-річчю Львівської школи баянно-акордеонного мистецтва.

Висновки. Таким чином, проаналізований матеріал дає підстави зробити висновок: українська школа гри на народних інструментах і її баянно-акордеонна складова частина має потужне гроно напрацювань у сфері довідникового синтезу. Висвітлення генези феномену становить фундамент подальших досліджень і кореляції її складників у соціокультурному просторі XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидов М. Виконавське музикознавство: Енциклопедичний довідник. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2010. 400 с.
2. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (українська академічна школа) : підручник для вищих і середніх музичних навчальних закладів. Київ : Національна музична академія України ім. П. Чайковського, 2005. 419 с.
3. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (українська академічна школа) : підручник для вищих та середніх музичних навчальних закладів. Київ : Національна музична академія України ім. П. Чайковського, 2010. 592 с.
4. Душний А., Пиц Б. Львівська школа баянно-акордеонного мистецтва : довідник. Дрогобич : Посвіт, 2010. 216 с.
5. Іваночко І. Акордеонне мистецтво: історія та сучасність : ілюстрований довідник для мистецьких навчальних закладів. Дрогобич : Посвіт, 2020. 40 с.
6. Кундис Р. Діяльність Львівської баянної школи в контексті українського народно-інструментального мистецтва : дис. ... канд. мистецтвозн. (доктора філософії) : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Суми, 2019. 265 с.
7. Резнік О. Історія промислового виробництва гармонік, баянів й акордеонів України : монографія. Кремінна : Лисичанська друкарня, 2014. 340 с.
8. Семешко А. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі XX–XXI століть : довідник. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2009. 244 с.
9. Семешко А. Світова баянно-акордеонна література на зламі XX–XXI століть : бібліографічний довідник. Вінниця : Нова Книга, 2015. 308 с.

REFERENCES

1. Davydov, M. (2010). *Vkonavske muzykoznavstvo: Entsyklopedychnyi dovidnyk* [Performing musicology: Encyclopedic reference book.]. Lutsk: VAT "Volynska oblasna drukarnia". 400 s. [in Ukrainian].

2. Davydov, M. (2005). *Istoriia vykonavstva na narodnykh instrumentakh (ukrainska akademichna shkola)* [History of performance on folk instruments (Ukrainian academic school)]; *pidr. dlia vyshchyykh ta ser. muz. navch. zakl.* Kyiv: NMAU im. P. Chaikovskoho. 419 s. [in Ukrainian].
3. Davydov, M. (2010). *Istoriia vykonavstva na narodnykh instrumentakh. (ukrainska akademichna shkola)* [History of performance on folk instruments (Ukrainian academic school)]; *pidr. dlia vyshchyykh ta ser. muz. navch. zakl.* Kyiv: NMAU im. P. Chaikovskoho, 2010. 592 s. [in Ukrainian].
4. Dushniy, A., Pyts, B. (2010). *Lvivska shkola baianno-akordeonnoho mystetstva* [Lviv school of bayan-accordion art]: *dovidnyk.* Drohobych: Posvit. 216 s. [in Ukrainian].
5. Ivanochko, I. (2020). *Akordeonne mystetstvo: istoriia ta suchasnist* [Accordion art: history and modernity]: *iliustrovanyi dovidnyk dlia mystetskykh navchalnykh zakladiv.* Drohobych: Posvit. 40 s. [in Ukrainian].
6. Kundys, R. (2019). *Diialnist Lvivskoi baianno shkoly v konteksti ukrainskoho narodno-instrumentalnoho mystetstva* [Activity in Lviv the accordion school in the context of Ukrainian folk instrumental art]: *dys. ... kand. mystetstvozn. (doktora filosofii): spets. 17.00.03 "Muzychne mystetstvo"*. Sumy. 265 s. [in Ukrainian].
7. Riezniuk, O. (2014). *Istoriia promysloвого vyrobnytstva harmonik, baianiv y akordeoniv Ukrainy* [History of industrial production of harmonica, bayan and accordion of Ukraine]: *monohrafiia.* Kreminna: Vyd-vo TOV "Lysychanska drukarnia". 340 s. [in Ukrainian].
8. Semeshko, A. (2009). *Baianno-akordeonne mystetstvo Ukrainy na zlami XX–XXI stolit* [Bayan-accordion art of Ukraine at the turn of the XX–XXI centuries]: *dovidnyk.* Ternopil: Navchalna knyha "Bohdan". 244 s. [in Ukrainian].
9. Semeshko, A. (2015). *Svitova baianno-akordeonna literatura na zlami XX–XXI stolit* [World bayan-accordion literature at the turn of the XX–XXI centuries]: *bibliohrafichnyi dovidnyk.* Vinnytsia: Nova Knyha. 308 s. [in Ukrainian].